

ЖЕЉКО Ђ. БЈЕЛАЈАЦ*

Правни факултет

Нови Сад

АЛЕКСАНДАР М. ФИЛИПОВИЋ**

Факултет за економију и инжењерски менаџмент

Нови Сад

UDC: 130.2:351.78

Оригиналан научни рад

Примљен: 28.10.2021

Одобен: 30.11.2021

Страна: 175–188

DOI: 10.51738/Kpolisa2021.18.2p.1.12

МИРОВОНО ОБРАЗОВАЊЕ: РАЗВОЈНА СТРАТЕГИЈА ЗА КРЕИРАЊЕ КУЛТУРЕ МИРА И НЕНАСИЉА

Сажетак: Од почетка 21. века па до данас, свет је претрпео неке од највећих стопа насиља, које је оптеретило велики број земаља и региона. Различити сукоби широм планете генерисали су патње и расељавања милиона деце и младих људи, неретко под катастрофалним околностима. Најсиромашније земље претежно су изложене агесији и незакоњу. Док их разарају унутрашњи конфликти, друге земље у суседству, махом трпе дестабилизујуће последице таквих раскола. Индиректно, то се одражава на животе, достојанство и благостање милиона људи. Стога, учење да живимо заједно, са емпатијом према другима, постаје све важније у данашњем подељеном и по много чему противуречном свету. Мировно образовање не представља изоловани програм за спречавање оружаних сукоба и репресије, већ је путоказ за спасавање живота, ослобађање ограничених ресурса за друштвене потребе и успостављање структура и услова који подржавају владавину права. Мировно образовање је превентивна акција и кључ за креирање културе мира. То је линија која нас усмерава ка стицању знања, конструктивних вештина и способности за боље решавање и управљање конфликтима, те заговарању социјалне правде у својим заједницама.

Кључне речи: мировно образовање, насиље, ненасиље, култура мира, безбедносна култура

Увод

УНИЦЕФ дефинише мировно образовање као „процес промовисања знања, вештина, ставова и вредности потребних за промену понашања која ће омогућити деци, младима и одраслима да спрече сукобе и насиље, отворено

* zdjbjelajac@gmail.com

** sasha.filipovic@gmail.com

и структурално; мирно решавање сукоба; и да се створе услови погодни за мир, било на међуљудском, међугрупном, националном или међународном нивоу". У светлу актуелних критичних ситуација које дестабилизују мир на глобалном нивоу, све је више иницијатива и програма који проактивно доприносе промоцији заједничких вредности као што су изградња мира, спречавање сукоба и њихово решавање на миран начин, узајамно поштовање, солидарност и демократија. Све ове визије и стратегије, представљају носеће стубове модерних и демократских друштава, а могу се изразити са две речи - мировно образовање.

Мировно образовање има широк опсег интересовања, не само у контексту знања и вештина неопходних за јачање капацитета за стварање пријатељског, толерантног и мирног окружења. На првом колосеку су такође и политике о управљању животном средином, природним непогодама и стратегијама које се односе на климатске промене, чији је циљ да допринесу одрживијој будућности и постизању циљева одрживог развоја. Уравнотежена и предвидива будућност захтева више од напретка у еколошкој димензији. Подједнако су важни циљеви везани за промовисање поштовања различитости и недискриминације који су гарант равноправнијег и праведнијег друштва. Мировно образовање мора имати трајни утицај као кључни покретач у остваривању ових међусобно зависних циљева, који грађанима омогућавају здрав и испуњен живот.

У Уставу УНЕСКА се наглашава „*Пошто ратови почињу у главама људи, у главама људи мора да се изгради одбрана мира.*” Она мора бити изграђена и обезбеђена неопходним ресурсима на основу поштовања основних права, слободног самоопредељења народа, добробити појединаца и развоја друштава у духу солидарности. Дакле да би мир опстао и напредовао, он мора бити креативан. Уједињене нације дефинишу културу мира као: „*Скуп вредности, ставова, и облика понашања који одражавају поштовање за живот, за достојанство човека и за сва људска права, одбацавање насиља у свим његовим формама уз посвећеност принципима слободе, правде, демократије, толеранције, солидарности, сарадње, плурализма, културне разноликости, дијалога и разумевања на свим нивоима друштва и међу народима.*” Наведене вредности укључују подстицање ненасилног понашања међу народима стварањем ненасилних, неагресивних, неконкурентних глобалних услова односа човека и човека, човека и природе. Интегрисањем концепата мира и одрживог развоја у савремене образовне програме, уједно се креира и промовише култура мира и ненасиља, а самим тим се подупиру активности и иницијативе које јачају друштвену кохезију.

Мировно образовање – консензус за друштво без насиља

Мировно образовање је суштинска компонента квалитетног основног образовања. Оно је подједнако важно како у конфликтним и нестабилним друштвима, где се помаже деци да се носе са траумом рата, управљају и реша-

вају сукобе и изграде процесе дијалога за боље разумевање „другог”, тако и у стабилнијим и просперитетнијим друштвима, где се развија емпатија као способност да се разумеју емоције других (нпр. мигранати и остале друштвено осетљиве/вулнерабилне групе). Пракса указује да такав приступ може допринети смањењу расизма, дискриминације и предрасуда, уз нагласак на друштвеној кохезији и изградњи успешног мултикултуралног друштва, упркос значајним културним и верским разноликостима.

Фритјоф Нансен (*Fridtjof Wedel-Jarlsberg Nansen*), познати норвешки истраживач и хуманиста, рекао је: „Реализација тешких задатака захтева мало времена, а реализација немогућих само мало више времена.” Да ли је изградња мира и друштва без насиља тежак или немогућ задатак? Неко ће рећи да је тежак, а неко, узевши у обзир историју човечанства и актуелна догађања, да је немогућ. Биће мање тешко и мање немогуће, и заиста верујемо – ипак могуће, ако мир градимо сви заједно, ако ујединимо мотивацију, знања, снаге, капацитете, итд. Време и ресурсе који су нам за то потребни треба да користимо заједно, квалитетно, конструктивно и садржајно. Једно од питања на које је важно да одговоримо, да бисмо постигли успех у образовању за мир јесте: када и с ким да се почне? Чини нам се да је недвосмислен одговор: најбоље од најмлађих, јер тако најбоље утичемо на систем вредности у којем ће важно место да заузимају толеранција, хуманост, заједништво, мирно решавање конфликта и дијалог (Лајовић 2013, 31-32). *Знање о миру* обухвата чињенице о разоружању, животној средини и одрживом развоју, људским правима, другим културама и религијама, као и о средствима која се издвајају за војне буџете, али и о алтернативним начинима решавања и трансформације сукоба. *Знање о миру* треба да буде део редовног наставно-образовног плана. *Вештине из области мира* укључују развијање вештина комуникације и усвајање вештина конструктивног решавања сукоба, анализе кризних ситуација, прављење приоритета, вештине усменог и писменог извештавања, вештине тимског рада и многе друге. Ове вештине треба да се усвајају кроз образовање, користећи едукативне методологије и праксе које се практикују у школи, али такође и кроз тематске тренинге посвећене овим вештинама. *Ставови неопходни за мир* укључују солидарност, радозналост и интересовање за друге, као и жељу да се промовишу демократска решења, правда и једнакост. Ове вештине се креирају кроз едукативне методологије и отворену дебату. На основу ових елемената, образовање за мир у школама може да има различите форме, Као тема предмета који се предаје (нпр. нуклеарно разоружање, у оквиру историје и других предмета који припадају друштвеној групи предмета); Као посебан предмет (нпр. изборни предмет о миру, о конструктивном решавању сукоба, трансформацији сукоба или о људским правима); Као тема дана или тема недеље у школи; Као став који је проткан кроз све активности које се реализују у школи (образовање за мир које је уткано у културу и свакодневни живот школе) (Поровић и Šaгeнгаџа 2013, 9-13). Мировни едукатори наглашавају да се у многим школама данас квалитетно ради на програмима о ненасиљу, о мирном решавању сукоба, о људским правима, заштити човекове околине и одрживом развоју, демократској партиципацији, итд. Из овог кратког прегледа, јасно је да постоје раз-

личити модели који образовање за мир укључују у редовни наставни процес и тако постају део културе школе. Сваки контекст и регион захтева другачији приступ интеграцији вредности и садржаја образовања за мир, али су циљеви свих актера који су посвећени овој области слични: мирно решавање сукоба, подстицање климе ненасиља и толеранције у школама са циљем креирања мирне и безбедне школе (Popović i Šarengaća 2013, 9-13). Зарад бољег разумевања, премда је програм мировног образовања превасходно базиран у школама и другим институцијама за едукацију, он треба да укључи ширу заједницу, јер мировно образовање није неопходно само у областима где постоје конфликти, већ као што је наведено и у свим друштвима, без обзира на степен развоја.

Улога родитеља је кључна у успостављању и промовисању јаким породичних вредности које негују културу мира. Напослетку, у домовима где владају хармонични породични односи „мир” се први пут учи, вежба и негује. У искораку ка постизању смислене сигурности и развоја, поред родитеља, мировно образовање захтева укључивање свих сектора који заједно обликују културу земље – институција, као што су влада, јавни званичници, невладине организације, медији, а посебно наставници. Мир кроз промоцију продуктивног јавног образовања обухвата социјална, културна, економска, политичка, морална и етичка питања, што га чини виталним у трансформацији ставова људи према суочавању са конфликтима. Прихватање позитивних вредности отворености и једнакости увек креће од појединца, па је важно да образовање за мир буде уткано у лични развој сваког ученика и да све ове теме буду укључене у шири контекст гајења позитивног односа према идејама од ширег друштеног значаја који се исказује кроз спремност за остварење истих.

Креирање културе мира није једноставан процес, већ дуготрајан и комплексан поступак у којем отворено и динамично друштво толерише различите перспективе што помаже у постизању рационалног консензуса за: схватање глобалних проблема, примену вештина за конструктивно решавање сукоба, приврженост људским правима, родној и расној равноправности, поштовању културне разноликости, посвећеност одрживом и систематском образовању за мир. Стога глобална кампања за мировно образовање настоји да подстакне културу мира у заједницама широм света, кроз популаризацију два циља:

- Изградња јавне свести и политичка подршка за увођење мировног образовања у све сфере образовања, укључујући и неформално образовање, у свим школама широм света.
- Промовисање компетенција за успешно вршење наставничке улоге у домену васпитања и образовање за мир и толеранцију.

Креирање културе мира и ненасиља

„Деца уче из примера” (*Children Learn What They Live*)
Дорис Нолт (*Doris Law Nolt*)

Ако дете живи са критиком, оно учи да прекорева.
Ако дете живи у непријатељству, оно учи да се бори.
Ако дете живи са подсмехом, оно учи да буде стидљиво.
Ако дете живи са срамотом, оно учи да се осећа кривим.
Ако дете живи у толеранцији, оно учи да буде стрпљиво.
Ако дете живи уз охрабривање, оно учи да има самопоуздање.
Ако дете живи уз похвале, оно учи да цени.
Ако дете живи у праведности, оно се учи правди.
Ако дете живи у сигурности, оно учи да има вере.
Ако дете живи уз одобравање, оно учи да воли себе.
Ако дете живи уз прихватање и пријатељство,
оно учи да проналази љубав у свету.

Насиље је глобални феномен који доводи до смрти више од 1,5 милиона људи сваке године, што га чини једним од водећих узрока смрти широм света. Не постоји ниједна земља која је изолована од овог феномена, мада се већина смртних случајева догоди у земљама са ниским степеном владавине права, од којих су многе погођене и унутрашњим конфликтима. При том, важно је напоменути да се насилне смрти не могу искључиво приписати ратним сукобима. Наиме, више од 80% таквих смрти дешава се ван зона оружаных сукоба. Висок ниво насиља и криминала у појединим регионима често је симптом друштвених, економских и политичких изазова као што су друштвена неједнакост, динамична урбанизација, сиромаштво, незапосленост и институционални недостаци. Погубни утицаји насиља не одражавају се само на појединце и групе, којима се смањује квалитет живота уз дубоке психолошке и физичке трауме. Негативни ефекти, такође, обухватају друштво у целини, стављајући тежак терет на здравствене и правосудне системе, службе социјалне заштите и економију заједница.

Комплексност феномена детерминише јасну дефиницију насиља. Диферентни ставови о истом презентују се у зависности од поимања култура из којих долазе или система веровања. Светска здравствена организација (СЗО) предложила је дефиницију насиља која је постала „радни термин” за многе међународне организације које раде у овој области: *„Намерна употреба физичке силе или моћи, претње или стварног чина, против себе, друге особе, или против групе или заједнице, која или резултира или има велику вероватноћу да ће резултирати повредом, смрћу, психичком повредом, недостатком или лишавањем.”* На основу дефиниције насиља СЗО, развијена је разрађена „типологија насиља” која карактерише различите категорије и врсте насиља, као и везе између њих (омогућава холистички приступ интервенцији). Она дели насиље у три широке категорије према томе ко су починиоци и жртве насилних радњи: Насиље усмерено на себе; Интерперсонално насиље; Колективно насиље. Студиозније анализирајући природу аката насиља, ове три категорије се могу даље поделити на четири, конкретније, врсте насиља: Физичко насиље; Сексуално насиље; Психолошко насиље; Занемаривање или лишавање. Упркос томе, што не фигурира дефиниција која би поставила апсолутне стандарде

насиља, релевантно је да се унапређују ефикасне стратегије превенције, које ће промовисати јасно разумевање насиља и друштвеног контекста у којем се оно дешава.

Оно што представља изазов за решавање више него осетљиве теме насиља, његових узрока и последица, често јесу морални кодекси који могу увелико варирати од региона до региона, широм света. Из тог разлога, неопходно је постизање колективног консензуса како би се људски живот и достојанство ставили изнад свега и ефикасно заштитили. На насиље се не сме гледати и на њега реаговати као на неизбежни/пратећи део људског стања и свакодневнице, већ напротив, треба проактивно деловати са експлицитним нагласком на контролу, спречавање насилничког понашања и последица истог. У том правцу, претходно поменута песма сугерише улогу и значај породичног окружења, односно атмосфере у кући и утицају који она има на дете у развоју. Атмосфера љубави, чини да наша животна искуства постају део нас, хтели ми то или не. Сасвим логично је да се на породицу надовеже и улога школе као институције, која надаље не сме да буде усамљена у образовној, саветодавној и корективној улози у контексту заштите младих од физичког и менталног насиља.

Васпитачи који теже да стварају културу мира у својим учионицама и школама, на том путу имају бројне изазове. Могуће је створити школско окружење у коме се сви осећају безбедни, цењени и поштовани. Да бисмо то постигли, ми морамо учити о миру. Стварање културе мира у школи неће се десити преко ноћи, нити ће се догодити једноставно, јер то желимо. Почевши од деце када уђу у школу као млади, морамо активно подучавати о миру и моделирати мирне начине живота. То подразумева заједнички напор, ако желимо да икада постигнемо мир на глобалном нивоу. Кад говоримо о подучавању о миру, мислимо на креирање вештина и ставова потребних за слушање са емпатијом; изражавање сопствених осећања и брига на поштен начин; разумевање проблема са тачке гледишта друге особе; поштовање различитости; кооперативност и заједнички рад; мирно решавање сукоба (van Gurp 2012, 1). „У учионици мировно образовање има за циљ да развије вештине, ставове и знања са кооперативним и партиципативним методама учења у окружењу толеранције, бриге и поштовања. Кроз дијалог и истраживање, наставници и ученици упућују се на заједничко учење. Ученици су обликовани и оснажени да преузму одговорност за сопствени развој и постигнућа, док наставници брину о добробити свих ученика. Пракса мировног образовања прилика је за унапређење укупног благостања уз залагање за праведан и једнак третман према младима и промовисање индивидуалне и друштвене одговорности и за наставнике и за ученике. Педагогијом и друштвеним деловањем мировни педагози указују на алтернативе насиљу” (UNESCO Culture of Peace Global Educators n.d). Култура мира дефинисана је у више различитих резолуција УН-а, посебно је пријемчива дефиниција која комбинује приступе две важне резолуције УН-а: *Програм акције за културу мира усвојен 1999. године и 1998. резолуције УН-а о култури мира*, а која гласи: „Култура мира интегрални је приступ спречавању насиља и насилних сукоба и алтернатива култури рата и насиља заснованој на образовању за мир, промоцији одрживог економског и друштвеног развоја,

поштовању људских права, равноправности жена и мушкараца, демократско учешће, толеранција, слободан проток информација и разоружање (Global Movement for a Culture of Peace n.d).” Реструктуриција са културе рата на културу мира условљава трансформацију понашања појединца, као и институционалне праксе. Учење да се живи у миру и хармонији је континуиран и деликатан процес, а почиње развојем унутрашњег мира и одржавањем ставова који промовишу ширење и интеграцију мирољубивих принципа. Едукација и подизање свести играју кључну улогу у овом процесу.

Табела 1. *Култура мира и насиља, алтернатива култури рата и насиља*

КУЛТУРА РАТА И НАСИЉА	КУЛТУРА МИРА И НЕНАСИЉА
Вера у моћ заснована на сили	Образовање за културу мира
Имати непријатеља	Разумевање, толеранција и солидарност
Ауторитарно управљање	Демократско учешће
Тајност и пропаганда	Слободан проток информација
Наоружање	Разоружање
Експлоатација људи	Људска права
Експлоатација природе	Одрживи развој
Мушка доминација	Равноправност жена и мушкараца

Извор: *Global Movement for a Culture of Peace*, <https://www-culture--of--peace-info>

У култури мира моћ не расте из цеви оружја, већ из учешћа, дијалога и сарадње. Одбацује се насиље у свим његовим облицима, укључујући рат и културу рата. Уместо доминације и експлоатације од стране јаких над слабима, култура мира поштује свачија права, економска и политичка. Подстиче брижно друштво које штити права оних који су слаби као што су деца, хендикепирани, стари и социјално угрожени. Иако су њени основни принципи јасни, култура мира је сложен концепт који се још увек развија и расте као резултат праксе. Култура рата је прожимала сваки аспект наших живота, чак и на начине које не схватамо. Тако ће и култура мира преобразити сваки аспект људског понашања, индивидуалног и институционалног, на начине који се још не могу у потпуности предвидети. Како се кретање културе мира, попут велике реке, напаја из различитих токова, из сваке традиције, културе, језика, религије и политичке перспективе, њен циљ је свет у коме ова богата разноликост култура живи заједно у атмосфери обележеној интеркултуралним разумевањем, толеранцијом и солидарношћу. У култури мира људи преузимају глобални идентитет који не замењује, већ се гради на другим идентитетима, род, породица, заједница, етничка група, националност итд. Тамо где постоје контрадикције међу тим идентитетима, култура мира је посвећена њиховом ненасилном решавању, при чему одбацује сваку ксенофобију, расизам и означавање других као непријатеље (Adams 1995, 16). Циљ културе мира, који одражава покрет који га доноси, јесте свет у коме је богата разноликост култура разлог за ува-

жавање и сарадњу. Све више се сазнаје о иницијативама које одражавају такву разноликост на свим нивоима, од локалног до међународног, одражавајући ново уверење да се култура рата, која је карактерисала доминантне цивилизације прошлости, сада може заменити културом мира. Свака особа има улогу у овом процесу. Питање је како пронаћи ту улогу и придружити се другима у њеном планирању и имплементацији у институционалном оквиру повезујући локално са националним, регионалним и глобалним (Adams 1995, 16). Предлози за успостављање културе мира представљени на Међународној конференцији о образовању (Женева, октобар 1994.), односе се на (Adams 1995, 16):

- (а) Обуку и праксу у решавању сукоба и посредовања у школским системима, међу особљем и ученицима, и проширење кроз укључивање заједнице у остатак друштва.
- (б) Повезивање школских активности са текућим активностима у заједници које промовишу учешће свих у култура у развоју културе мира.
- (в) Укључивање у наставне планове и програме информација о друштвеним покретима за мир и ненасиље, демократију и равноправан развој.
- (г) Проширење осећаја заједништва не само на све народе већ и на сав живот на планети, са циљем очувања културне разноликости и екологије за будуће генерације.
- (д) Систематско преиспитивање и прилагођавање наставних планова и програма, како би се осигурао приступ етничким, расним и културним разликама.
- (е) Систематско преиспитивање и прилагођавање наставе историје, како би се дао нагласак ненасилним друштвеним променама као и војним аспектима историје, са посебном пажњом посвећеном улози жена у историји.
- (ж) Положај науке у смислу њеног односа према култури и друштву, као оруђу које се може користити за рат или мир, за експлоатацију или за развој сарадње.

Образовање је главно средство за промовисање културе мира. У питању је, не само формално образовање у школама, већ и неформално образовање у целини, које укључује низ друштвених институција, а превасходно породицу и медије. Образовање треба проширити тако да се основној писмености придружи и „друга писменост” о „учењу да живимо заједно”. При том, сам концепт о моћи треба трансформисати: из логике силе и страха у силу разума и љубав. Глобални програм образовања и обуке, коју подржавају Уједињене нације, требало би да оснажи људе на свим нивоима да стекну миротворне вештине: вођење дијалога, посредовања, трансформације сукоба, изградње консензуса, сарадњу и ненасилне друштвене промене (Mayo 2002). Ове иницијативе су показале да се сукоби могу решити мирним путем када стране покушавају да слушају и разумеју једна другу, као и да одрже свој интегритет без убијања (Parajon, Lougenc and Adams 2002). То су добри разлози да се мировно образовање укључи у свакодневни школски распоред. Учионице морају постати места где се учи да је могуће мирно решити конфликт и изражавати своја осећања на асертиван и неагресиван начин.

Мировним образовањем се креира култура мира, а сам процес генерише креативне идеје и алтернативна решења проблема, како ће се носити са конфликом када до њега дође. Метод охрабривања ученика да дођу до идеја, решења или ставова о проблему, функционише тако што се фокусирају на проблем, а затим долазе до што више оригиналних решења која им нису наметнута. Активности морају бити осмишљене да изграде сарадњу и поверење унутар разреда, а кооперативне игре су добар начин да се научи стратегија решавања сукоба. Важно је нагласити да промоција културе мира треба да инспирише људе да раде за боље сутра кроз заједничка искуства и циљеве који подстичу породичну љубав и ревитализују заједнички дух.

Дискусија

Данашњи свет, за живот савременог човека, постао је несигурно место, пуно опасности и претњи које свакодневно вребају. Међународни тероризам, криминал, сукоби, природне катастрофе, екстремно сиромаштво, пандемије, економске кризе, итд., намећу значајне потешкоће и чине песимистичким прогнозе за одрживи развој, мир и стабилност. Такве комплексне претње одражавају се вишеструко на људску безбедност и прожимају све аспекте живота људи. Свеprisутна криза захтева већу интеграцију активности на свим нивоима. Несигурност се мора решавати на свеобухватан, континуиран и систематичан начин, како би се људи осећали безбедно у свим животним приликама, јер само тако могу уживати своја права, сачувати достојанство, интегритет и имати потенцијале да остваре просперитет (Бјелајац 2017а). Ти визионарски циљеви су толико далеко, да се појединац мора запитати, како је човечанство после хиљада година цивилизацијског развоја, нарочито сада у ери глобализације и научнотехнолошког напретка, дошло до стања безнађа, безизлазног „ропства”, отуђења човека од човека, али и отуђења човека од природе. Људи су се заправо, отуђујући једни од других, удаљили и од саме суштине свог постојања. Зато су угледни филозофи и социолози склони да кажу, да савремено отуђење човека нема само нехумани, већ и деструктивни карактер (Бјелајац 2014). У нашем окружењу превише је латентних „убица” људских душа: педофила, трговаца људима, дилера наркотика, који припадају категорији социопате и психопате. Социопата је термин који се користи да опише некога ко има антисоцијални поремећај личности. То је особа која не може разумети осећања других, често крши правила или доносити импулсивне одлуке без осећања кривице за штету коју наноси. Доследно показује недостатак поштовања према туђим осећањима и ниподаштава људска права. Не постоји клиничка разлика између социопате и психопате. Социопата може бити неко ко чини само мање преступе који не изазивају озбиљну штету или узнемиреност. Али психопата се може описати као неко ко је физички насилан или доводи друге у опасност. Дигитални простор је постао њихово ново „игралиште”.

Коришћење интернета је дефинитивно променило свет и иницирало нову „цивилзацију у настанку” у којој сексуалност није табу у форми у којој је био

чак и на крају прошлог века. Овде је реч о само једном од феномена које је промовисала генерација у настанку. Грозничави захтев „све и одмах” који је *цредо* армије младих људи највише се односи на сферу интимних односа и сексуалности уопште, што понекад даје шокантно бизарне резултате. Крајње симплификована сексуалност, сведена на Фројдов ниво „*Id*” представља феномен који се придружио другим бројним феноменима модерног друштва од којих је генерација која наступа створила владајући поглед на живот и морално добро и зло (Бјелајац и Филиповић 2020). Деца „излазе” на интернет чак и са 4 године, а пре поласка у школу готово да су овладали сурфовањем мрежама. Неколико сати дневно малишани су суочени са светом без икаквих ограничења, тако различитим од света у коме иначе живе. Тако наивни и невини лако постају плен интернет предатора. Предатори су са интернетом добили брзи и анонимни приступ деци, место где могу да сакрију свој идентитет и сурфују мрежом без ограничења. Интернет предатори су, у начелу, сексуални предатори. Обично их замишљамо као особе које лутају око школских игралишта и ту вребају своје потенцијалне жртве. Међутим, стварност се променила. Данашњи сексуални предатори вребају жртве кријући се иза рачунарског екрана, искориштавајући претерану радозналост и лаковерност деце и анонимност коју нуди интернет (Бјелајац и Филиповић 2020). Традиционални медији су се такође изместили у дигитално, али пука транзиција или дигитализација садржаја традиционалних медија није разлог тако темељите промене у начину функционисања људских бића (Бјелајац и Филиповић 2021a). Очигледно је да се претње људској безбедности у савременим условима, више не могу решавати путем конвенционалних механизма. Уместо тога, потребан је свеобухватан приступ који користи широк спектар нових могућности за борбу против таквих претњи на интегрисан начин (Бјелајац 2021). Насилно дело се не може исправити другом бруталном акцијом, без обзира на карактер самог чина насиља. Време је да се усвоји оплемењени/хуманизовани начин размишљања који промовише мир. Уобичајени метод који протагонисти користе за преваладавање сукоба је путем опресивних и борбених мера, али контрола и екстремне акције нису довољни, они само одлажу будуће апсурдно насиље. Превентивни и прагматичан приступ постаје императив – кроз мирвно образовање и одрживу промоцију културе мира и ненасиља, треба да се афирмишу проактивне и конструктивне мере које стимулишу развој културе мира. Обзиром да се ради о међузависним програмима било би логично да се спроводе кроз шири концепт безбедносне културе, која се може најједноставније дефинисати као „умеће живљења”.

Безбедносна култура је надасве облик бонтона, који људе усмерава да се подучавају начинима како да избегну непотребне неспоразуме и потенцијално опасне конфликте. Безбедносни проблеми никада не треба да буду изговор за осећај инфериорности особа које немају изграђену свест о друштвеној одговорности. Код оних који крше безбедносну културу својих заједница треба изградити и активирати механизме међузависности и колективитета, односно очекивања да сами разумеју значај и суштину безбедности, што мора бити изнад активистичке пристojности. Њима треба свакако омогућити да апсорбују

на адекватан начин конструктивне критике, како не би друге доводили у опасност својим чињењем или нечињењем. Безбедносна култура се никако не сме посматрати као институционализована параноја, јер су таква становишта контрапродуктивна. Она је креирана да помогне превазилажењу потешкоћа у предвиђању људског понашања, „смањењем ризика унапред” (Ђелајас 2017b). Основни циљеви образовања имају смисла само ако су прилагодљиви друштвеним токовима. Наиме, друштвени живот људи одвија се на динамичан начин, варирајући између стабилности и нестабилности, извесности и неизвесности, рата и мира. Са постојањем безбедносне свести и добро изграђене и одрживе безбедносне културе у школама, било би знатно мање криминала, наркоманије, алкохолизма, зависности од цигарета, зависности од коцкања, зависности од интернета. Била би знатно израженија свест о безбедности у саобраћају, свест о очувању животне околине, свест о очувању животне околине, свест о сексуално преносивим болестима и штетним последицама прекида малолетничких трудноћа, итд. Охрабривањем појединаца који продукују личну корист проширујући интелектуалне хоризонте, оснажили би и друштво у којем живе и учинили извеснијим његову перспективу (Ђелајац 2019). Због свега реченог, процес формирања особе безбедног типа као појединца у безбедном друштву, формирања особе са високим нивоом безбедносне културе, јесте веома захтевни и озбиљни посао. То је и веома сензитиван и неизвестан посао чији се сви аспекти морају на дуже стазе темељно и мултиресорно осмислити и одмерити. Тај посао мора се разматрати кроз више димензија, при чему је неопходно утврдити све компоненте садржаја таквог понашања личности, као и педагошке, социолошке, антрополошке, па и онтолошке услове формирања исте (Ђелајац и Филиповић 2021б). Наиме, добар човек у својој души мора имати дубоко уткане нити доброчинства/емпатије, а тај „посао” почиње од раног детињства, у породици. Индивидуална друштвена одговорност превазилази доброчинство, јер обухвата саму суштину човечанства - бити хуман. Емпатија не треба да представља чин давања, већ филозофију постојања у симбиози са нашим непосредним окружењем, заједницама, друштвом и светом у целини. Реч је о одрживости која има све предности да буде креатор промена са великим утицајем.

Закључак

Крај Хладног рата није донео мир планети како се оптимистички очекивало. Уместо тога, застрашујуће и често наизглед бесмислено насиље је постало устаљена појава. Иако људска природа није урођено насилна, људско насиље поред класичних добија и нековенционалне форме, попут оних у дигиталном свету/окружењу. Ови и други фактори направили су многе људе отуђеним од друштва и њихове заједничке људскости. Отуђени људи имају оштећен осећај сродства са другима, па су посебно склони конфликтним односима и насиљу. Несреће надаље производе све насилније акције на догађаје и окружење којима се не може управљати, а то је својеврстан извор фрустрација.

Континуирани мир захтева свеукупне промене у „погледу на свет”. Те промене су могуће, јер мировно образовање нуди модел приступа креирању културе мира у ери алијенације. Полази се од претпоставке да мировно образовање, својом способношћу да истражује садашњост и од ње пројектује будућност, може довести до спознаје ширег културног и уопштено друштвеног развоја.

Разматрајући непосредне и дуготрајне последице различито мотивисаног насиља, како у прошлости тако и у садашњости, долази се до недвосмисленог закључка да оруђе репресије, може бити контрапродуктивна сила током времена, уместо да окупља заједнице које су жртве претње. Сложеност насилничког понашања, може нас довести у заблуду да стекнемо утисак да насиље није у потпуности разумљиво. Ипак насиље као вечити пратилац друштвених збивања може се успешно контролисати на нивоу које је прихватљиво за друштво. Насиље не треба лечити насилним реакцијама, јер се на тај начин могу продуковати опасне контраиндикације.

Савремени приступи стварању мира као одговор на савремено насиље почињу од мировног образовања, креирања културе мира, односно програма који стају у општи оквир кога називамо „безбедносна култура”. Стварање мира је преваходно психолошка активност. Млади људи кроз едукацију, постају ефикасни миротворци, који морају да негују снажну свест о себи, другима и наравно међусобној повезаности са својим животним окружењем. Такође, морају да негују ненасилан став ума, јер ненасиље је више од контроле импулса да се неки појединац уздржи од насиља. То је „емоционална оријентација” ка емпатији и бризи о другима. Коначно, сви ми делимо заједничку људску природу, наша заједничка хуманост је темељ једнакости, која нас позива да бринемо једни о другима као што бринемо о себи.

Литература

1. Бјелајац, Жељко Ђ. и Александар М. Филиповић. 2021. „Флексибилност дигиталних медија за манипулативно деловање сексуалних предатора”, *Култура полиса*, XVIII (44) 51-67, <https://doi.org/10.51738/Kpolisa2021.18.1r.2.01> (Бјелајац и Филиповић 2021а)
2. Бјелајац, Жељко и Александар М. Филиповић, 2021. „Инертност образовног система као инхибитор безбедносне културе у васпитању и образовању”, *Култура полиса*, посебно издање, XVIII, 175-188, <https://doi.org/10.51738/Kpolisa2021.18.1p.1.12> (Бјелајац и Филиповић 2021б)
3. Бјелајац, Жељко и Александар М. Филиповић. 2020. „Интернет и друштвене мреже као неограничени простор за концентрацију и мултиплицирано присуство педофила”, у: „Педофилија – узроци и последице”, ур. Жељко Бјелајац и Александар М. Филиповић, *Култура полиса*, посебно издање, XVII, 29-40.
4. Бјелајац, Жељко. 2014. „Алијенација човека у ери наунотехнолошког развоја и глобализације као узрок пораста и разноликости организованог криминала”, *Култура полиса*, XI (25), 385–396.

5. Бјелајац, Жељко. 2017. „Људска безбедност сагледана кроз призму људских права и савремених претњи”, *Култура полиса*, XIV (33), 139-154. (Бјелајац 2017а)
6. Бјелајац, Жељко. 2019. „Релевантност интродукције безбедносне културе у образовни систем Републике Србије”, *Култура полиса*, XVI (40), 231-244.
7. Бјелајац, Жељко. 2021. „Безбедносна култура као фундаментална људска потреба”, *Култура полиса*, XVIII, посебно издање, 9-24, <https://doi.org/10.51738/Kpolisa2021.18.1p.1.01>
8. Adams, David (ed.) 1995. *Unesco and a Culture of Peace: Promoting a Global Movement*, Paris: UNESCO
9. Bjelajac, Željko. 2017. *Bezbednosna kultura- Umeće življenja*, Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe. (Bjelajac 2017b)
10. *Global Movement for a Culture of Peace*, (n.d), poslednji pristup 14.09.2021, <https://www.culture-of-peace.info/>
11. Lajović Biljana. 2013. „Образовање за мир – пут ка дијалогу и друштву без насиља”, у: *Образовање за мир: искуства из праксе* (ур. Tatjana Popović, Dragana Šarenगाća), Beograd: Nansen дијалог центар Србија; Podgorica: Nansen дијалог центар Crna Gora; Hag: Globalno partnerstvo за превенцију оружаног sukoba
12. Mayor, Federico. 2002. “Culture of Peace”, in: *Institutional Issues Involving Ethics and Justice - Volume III*, Robert Charles Elliot (ed.) Paris: UNESCO-Encyclopedia Life Support Systems (UNESCO-EOLSS), 236-248.
13. Parajon, Francisco Lacayo, Mirta Lourence, and David Adams. 1996. “The Unesco Culture of Peace Programme in El Salvador: An Initial Report”, *International Journal of Peace Studies*, 1(2), 1-20.
14. Popović, Tatjana i Dragana Šarenгаća. 2013. „Образовање за мир - историјат и концепт”, у: *Образовање за мир: искуства из праксе* (ур. Tatjana Popović, Dragana Šarenгаća), Beograd: Nansen дијалог центар Србија; Podgorica: Nansen дијалог центар Crna Gora; Hag: Globalno partnerstvo за превенцију оружаног sukoba
15. *UNESCO Culture of Peace Global Educators*, (n.d), poslednji pristup 15.09.2021, <http://peacefulschoolsinternational.org/>
16. van Gorp, Hetty. 2012. „Creating a Culture of Peace - A Practical Guide for Schools”, *Peaceful Schools International*, poslednji pristup 21.09.2021, <http://peacefulschoolsinternational.org/wp-content/uploads/USIP-Guide-April-2012.pdf>

PEACE EDUCATION: A DEVELOPMENT STRATEGY FOR CREATING A CULTURE OF PEACE AND NONVIOLENCE

Summary: From the beginning of the 21st century until today, the world has suffered some of the highest rates of violence, which has burdened a large number of countries and regions. Various conflicts around the planet have generated the suffering and displacement of millions of children and young people, often under catastrophic circumstances. The poorest countries are mostly exposed to aggression and lawlessness. While they are being ravaged by internal conflicts, other neighboring

countries are largely suffering the destabilizing consequences of such divisions. Indirectly, it affects the lives, dignity and well-being of millions of people. Therefore, learning to live together, with empathy for others, is becoming increasingly important in today's divided and in many ways contradictory world. Peace education is not an isolated program to prevent armed conflict and repression, but a roadmap for saving lives, freeing up limited resources for social needs, and establishing structures and conditions that support the rule of law. Peace education is a preventive action and the key to creating a culture of peace. It is a line that directs us towards acquiring knowledge, constructive skills and abilities for better conflict resolution and management, and advocating for social justice in our communities.

Key words: peace education, violence, non-violence, culture of peace, security culture